

MADANIYAT SOHASIDA MENEJMENT

To‘rabek Raufovich Fayziyev
O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada madaniyat sohasidagi boshqaruv tizimining o‘ziga xos jihatlari, boshqaruv faoliyatining shakl va usullarini tashkil etish hamda rivojlantirish, jamiyatning ijtimoiy-madaniy hayotida aniq va umumiy yo‘nalishlar bo‘yicha ijtimoiylashtiruvchi tuzilmalarni shakllantirish, shuningdek, madaniy siyosatni boshqarishda zarur bo‘lgan tegishli funksiyalarni samarali tarzda taqsimlash masalalari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: boshqaruv, madaniyat, ijtimoiy-madaniy hodisa, boshqaruv subyekti va obyekti, usullar, konsepsiya

MANAGEMENT IN THE FIELD OF CULTURE

To‘rabek Raufovich Fayziyev
Uzbekistan State Institute of Art and Culture

Abstract: The article discusses the specifics, organization, and development of forms and methods of managerial activity, the features of the management system in the field of culture, the creation of bodies socializing in specific and general directions of the socio-cultural life of society, and the assignment of corresponding functions, which are a necessity for the effectiveness of managing cultural policy.

Keywords: management, culture, socio-cultural phenomenon, management sphere in culture, subject and object of management, culture as a commodity, market, methods, elements, concept

Boshqaruv sohasi inson faoliyatining barcha jabhalariga tegishlidir. Madaniyat sohasida boshqaruv tushunchasini izohlashga bo‘lgan yondashuvlarning rang-barangligi bozor munosabatlari sharoitida mintaqaning madaniy siyosati doirasidagi boshqaruv jarayonini yagona ta’rif bilan ifodalashni murakkablashtiradi. Bu esa mazkur ijtimoiy-madaniy hodisaning murakkab tuzilishi va ko‘p qatlamliligi bilan bog‘liqdir. Shu bois olimlar ushbu tushunchani turlicha talqin etadilar, unga nisbatan turfa fikr va qarashlarni bildiradilar. Ishlab chiqarish sohasini boshqarish haqida so‘z yuritish bir masala bo‘lsa, madaniyatni mintaqaviy darajada boshqarish haqida gapirish butunlay boshqa mazmundagi jarayondir. Chunki madaniyat boshqaruvning o‘ziga xos yo‘nalishi bo‘lib, unda badiiy ijod, intellektual salohiyat, iste’dod, hissiy va ma’naviy

qadriyatlar mujassam. Bu jarayonning subyekti boshqaruv tizimi bo'lsa, obyekt faqat madaniyatning o'zi emas, balki unda kechadigan barcha jarayonlardir.

Shu sababli madaniy jarayonlarni boshqarish tizimining holati va uning o'ziga xos jihatlari mazkur jarayonlarning tabiati va dinamikasiga bevosita bog'liq bo'ladi. Demak, kutilayotgan ijtimoiy-madaniy samaraga erishish uchun boshqaruv va madaniyat bir-birini to'ldiruvchi yagona mexanizm sifatida faoliyat ko'rsatishi zarur. Boshqaruvning nazariy hamda amaliy asoslarini, mintaqaviy madaniy siyosatda boshqaruv tizimining ijtimoiy-madaniy vazifasini to'g'ri anglash orqali madaniy qadriyatlar salohiyatini kengaytirish, aholida madaniy ehtiyojlarni shakllantirish muhimdir. Ma'lumki, "boshqaruv unga ijtimoiy ehtiyoj tug'ilgan payt va makonda vujudga keladi". Shuning uchun ijtimoiy guruhlar faoliyatida boshqaruvning shakllanish jarayonini tarixan umumiy faoliyatdan ajralib chiqqan alohida mehnat turi sifatida tushunish mumkin. Boshqaruv faoliyatining shakl va usullarini ishlab chiqishda mintaqaviy boshqaruv tizimi o'rtasidagi o'zaro aloqalarni ta'minlash, aniq va umumiy yo'nalishlarda ijtimoiylashuvni amalga oshiruvchi organlarni yaratish, tegishli bo'linmalarni shakllantirish va ularga zarur funksiyalarni yuklash madaniy siyosatni samarali boshqarishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Mintaqaviy madaniy siyosatni ilmiy asosda boshqarishda eng asosiysi uning jamiyat ma'naviy ravnaqiga, tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylashga yo'naltirilganligidir. N.Berdyayev shunday yozgan edi: "An'analarsiz, vorisiyliksiz - madaniyat bo'lishi mumkin emas" [1].

Davlat siyosatining ajralmas bo'lagi bo'lgan mintaqaviy madaniy siyosat madaniy jarayonlarni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy asoslangan konsepsiyalar, dasturlar va tavsiyalarni ishlab chiqadi. Shu bilan birga mamlakat, mintaq va mahalliy boshqaruv organlarida madaniyatga nisbatan e'tibor, ushbu sohadagi murakkab jarayonlarga moslashuvchan yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi. U jamiyat va davlat hayotining barcha yo'nalishlariga kompleks yondashuv asosida rahbarlik qilishning samarali mexanizmlarini yaratadi hamda madaniyatning ijtimoiy amaliyotga, ijtimoiy-madaniy hayotni rivojlantirishga ko'rsatadigan ta'sir samaradorligini oshiradi.

Ijtimoiy-madaniy hayotni tartibga soluvchi mintaqaviy madaniy siyosatni boshqarish orqali boshqaruv jarayonini hokimiyat tizimining barcha bosqichlarida - mintaqaviy va mahalliy darajalarda - ko'rib chiqish mumkin. Ularning har biri davlat madaniy siyosatining boshqaruv zanjiridagi muhim bo'g'in sanaladi. Bizning diqqat markazimiz esa aynan mintaqaviy madaniy siyosatni boshqarish masalasiga qaratilgan. Uni ikki bosqichda o'rganish mumkin: umumiy (odatdagi) va maxsus (ixtisoslashgan). Ixtisoslashgan daraja bir qator tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

madaniyatning siyosiy, iqtisodiy va huquqiy asoslarini qamrab olgan ijtimoiy institutlarning murakkab tizimi;

ijtimoiy ahamiyatga ega bilimlar majmui: ilmiy, falsafiy, badiiy, diniy, marketing, menejment hamda imij shakllantirish bilan bog'liq bilimlar;

kommunikativ menejment jarayoni, ijtimoiy ahamiyatga ega dasturlarni yetkazish, ommaviy axborot vositalari bilan madaniyat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari.

Mintaqaviy madaniy siyosat samarali bo'lishi va jamiyat faolligini rag'batlantirishi uchun uning nafaqat maqsad va vazifalarini belgilash, balki ularni ijtimoiy ahamiyatli ko'rinishga keltirish, aholining muhokamasiga taqdim etish, moslashuvchan va amaliy bo'lishi zarur. Madaniy jarayonning o'zi bir xil va o'zgarmas bo'la olmaydi; u doimiy yangilanishni talab etadigan, jamiyatning ma'naviy hayotini kuchaytirishga xizmat qiladigan yangi mintaqaviy tashabbuslar va chora-tadbirlar tizimi bilan ajralib turadi. Mintaqaviy madaniy siyosat "ijtimoiy-madaniy mintaq" tushunchasining ham muhim tarkibiy qismi bo'lib, u qo'shni hududlardan o'zining aholisining etnik tarkibi, milliy an'analari, etnolingvistik jihatlari, turmush tarzi elementlari va boshqa ijtimoiy-madaniy jarayonlari bilan farq qiladigan hududni anglatadi[2, 130-bet]. U mintaqa uchun iqtisodiy va ijtimoiy siyosat qadar muhim ahamiyatga ega, chunki uning yordamida madaniyat sohasi hamda ijtimoiy ahamiyatga ega madaniy faoliyatni faol, maqsadli va tizimli ravishda mintaqaviy tartibga solish imkoniyati yaratiladi. "Mintaqalarni madaniy belgilariga ko'ra ajratishda insonlarning hayotiy faoliyatiga xos bo'lgan an'anaviy-tarixiy hamda qadriyatga asoslangan sifatlarning namoyon bo'lishi, ularning ma'naviy faolligi darajasidagi farqlar, ilmiy-ma'rifiy markazlar, dam olish hududlari, madaniyat muassasalari va yodgorliklar bilan ta'minlanganlik darajasi asosiy mezon sifatida o'rin tutadi. Madaniy mintaqani ajratishda eng muhim omil esa mazkur hududda turli etnomadaniy guruhlar, diniy yo'nalishlar, badiiy didlar va boshqa madaniy unsurlarning nisbatidir." [2, 131-bet]. Umummadaniy jarayonlarni mintaqaviy darajada o'rganish yanada aniq tahliliy toifalarga o'tish, amaliyotdagi hodisalar, faktlar va tendensiyalarni chuqurroq anglash imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan "mintaqaviy madaniyat" tushunchasi ham izoh va aniqlik talab qiladi. Madaniyatshunoslar "mintaqaviy madaniy siyosat"ni ikki jihatdan talqin qiladilar: birinchidan, etnik yoki diniy jihatdan bir xil jamoalar yashaydigan yirik hududlarga nisbatan qo'llash; ikkinchidan, mintaqani O'zbekiston Respublikasining ma'muriy-hududiy subyekti sifatida ko'rib, undagi ijtimoiy-madaniy xususiyatlar va madaniy muammolar asosida shakllangan tushuncha sifatida talqin etish.

Ushbu maqolada madaniyat sohasidagi boshqaruv jarayoni atrof-muhit omillari bilan bog'liq holda o'rganiladi. Tahlilga kirishishdan avval, ma'lum bir mintaqaviy hamjamiyatni qo'shni hududlardan farqlab turadigan yaxlitlik va o'ziga xoslikni aniqlash zarur." [2, 180-182-betlar]. Jamiyatning ma'naviy hayotini yuksaltirish va uni rivojlantirishga qaratilgan uzoq muddatli madaniy siyosat zarur bo'lib, uning

samaradorligi madaniyat sohasidagi boshqaruv jarayonlarining to'g'ri yo'lga qo'yilishiga bog'liq. Boshqaruv inson faoliyatiga hamroh bo'ladigan jarayon sifatida ma'lum bosqichlarni bosib o'tadi va madaniyat muassasalari orqali ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish hamda ijtimoiy-madaniy tajribani avloddan avlodga uzatish vazifasi bilan tavsiflanadi. Zamonaviy sharoitda madaniyat sohasidagi boshqaruv mintaqaviy muhitda tabaqalashtirilgan yondashuvning yetishmasligi kabi muammolarni ochib beradigan alohida fenomen sifatida namoyon bo'ladi. Bu jarayon iqtisodiy omillardan tortib, faqat mazkur mintaqaga xos bo'lgan madaniy jarayonlar ekologiyasigacha bo'lgan sohalarni o'z ichiga oladi. Madaniyat sohasidagi boshqaruv faoliyati, unga daxldor ijtimoiylashuv shakllari hamda madaniy ehtiyojlarni shakllantirish masalalariga bag'ishlangan ilmiy nashrlarni bir nechta yo'nalishlarga ajratish mumkin:

bozor munosabatlari sharoitida madaniyat tizimida boshqaruv faoliyatining shakllanishi va rivojlanishiga doir tadqiqotlar;

qadriyat va ma'naviyat yo'nalishlarining boshqaruv jarayonlariga ko'rsatadigan ta'sirini o'rganishga qaratilgan ilmiy izlanishlar;

jamiyatga taklif etiladigan madaniyat mahsuloti sifatida madaniy va ma'naviy qadriyatlarni ijtimoiylashtirish hamda moslashtirish jarayonida madaniyat sohasidagi boshqaruv mexanizmlarini tahlil qiluvchi tadqiqotlar.

O'zbekistondagi zamonaviy boshqaruv ijtimoiy-madaniy faoliyatining tahlili qabul qilingan boshqaruv modellari va yangi, hali moslashtirilmagan texnologiyalar o'rtasidagi ziddiyatlarning chuqurlashib borayotganidan dalolat beradi, ularda madaniyatning uzluksizligi va o'z-o'zini tiklashini buzish, uning qadriyatlaridan foydalanish imkoniyatini cheklash mexanizmlari mavjud.

Davlat mamlakatda madaniy va ma'naviy qadriyatlarning asrab-avaylanishi uchun mas'ul bo'lib, ta'lim jarayonlari, ijod erkinligi va ijodiy faoliyatga to'g'ridan-to'g'ri aralashmagan holda madaniyat institutlarini boshqaradi va ular orqali ma'naviy barkamol shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi. Davlatning madaniy siyosati madaniy taraqqiyotda ishtirok etuvchi barcha ijtimoiy institutlar faoliyatini inobatga olishi, turli idoralar o'rtasida hamkorlik asosida ushbu siyosatni amalga oshirish uchun samarali boshqaruv mexanizmlarini yaratishi zarur. Madaniyatning o'zi jamiyatning poydevori sifatida shakllanishi, davlat esa madaniyat institutlari boshqaruvi orqali uning ma'naviy boy va qadriyatlarga ega bo'lishiga ko'maklashishi lozim.

Madaniy siyosatning asosiy boshqaruv tamoyillari qonun bilan belgilab qo'yilgan bo'lsa-da, amalda uning rivojlanishiga uncha yordam bermaydi. Bu holat davlatning madaniyat sohasidagi haqiqiy boshqaruv faoliyatiga ham taalluqlidir: ba'zan qabul qilingan qonunlarga zid harakat qilinadi, ba'zan esa hududlarning o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinmagan holda siyosat amalda o'z-o'zidan shakllanadi. So'nggi yillarda yuzaga kelgan sharoitlar yoshlarning ilm olishga qiziqishining pasayishi,

madaniy faoliyatdan ma'naviy mazmunning chekinib, ko'ngilochar, ongni bo'shlikka undovchi tadbirlarning ko'payishi, iqtidorli yoshlar va ziyolilar qatlamining xorijga oqimi, avlodlar o'rtasida ma'naviy uzilishning kuchayishi kabi salbiy jarayonlarni yuzaga chiqarmoqda. Bularning barchasi madaniy siyosatni shakllantirish va madaniyat institutlarini boshqarishdagi samarasizlikdan dalolat beradi. Bu holat bir necha omillar bilan izohlanadi: madaniyat sohasidagi boshqaruv faoliyatiga yetarli baho berilmasligi, madaniyat tashkilotlarida menejment tizimining yetarlicha o'rganilmagani, madaniyat xodimlarining ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan kamsitilgan ahvoli. Agar davlat o'z yangilanishida madaniyat institutlari boshqaruvining asosiy tamoyillariga tayanmasa, muvaffaqiyatga erishishi qiyin. Zamonaviy O'zbekistonda davlatning madaniyat sohasidagi yangi roli boshqaruv tizimidagi o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq. Ammo bu o'zgarishlar sharoitida madaniyatni boshqarish ko'proq siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va boshqa tizimlarning funksiyasiga aylanib qoldi. Natijada, madaniyat sohasida davlat boshqaruvi instrumental yondashuv asosida olib borilmoqda, strategik va maqsadli yondashuv esa ikkinchi o'ringa tushib qoldi. Davlatning yangi boshqaruv siyosati mohiyatan eski tizimning davomiga aylandi - faqat mafkuraviy asoslari o'zgargan xolos. Boshqaruvning madaniy siyosatdagi vazifasi quyi bo'g'inlarga rahbarlik qilish emas, balki madaniyatning yashashi va rivojlanishining asosiy sharti sifatida undagi xilma-xillikni qo'llab-quvvatlashdan iborat bo'lib qoldi. Bu esa madaniyatning tijoratlashuviga olib kelib, jamiyatning yuksak ma'naviy-qadriyatli taraqqiyotini ta'minlamaydi. Davlat madaniy siyosatining deklarativ xarakterga ega bo'lishi federal va mintaqaviy darajalarda ilmiy asoslangan, puxta o'ylangan strategik yo'nalishlarning mavjud emasligi, hokimiyat tizimida esa real muammolarni to'g'ri baholab, ularni davlat qarorlari sifatida aks ettira oladigan institutlarning yo'qligi bilan namoyon bo'ldi. Vujudga kelgan vaziyat madaniyat sohasini boshqarishdagi ko'plab yo'nalishlarni tubdan isloh qilish zaruratini tug'dirmoqda. Bunday o'zgarishlar boshlang'ich islohotlarning salbiy oqibatlarini kamaytirishi, ijobiy va konstruktiv jihatlarini kuchaytirishi hamda barcha darajalarda madaniyatni boshqarish samaradorligini oshirishi lozim.

O'zbekistondagi umumiy modernizatsiya jarayonining ajralmas qismi sifatida madaniy faoliyat sohasida tubdan yangi boshqaruv konsepsiyasini ishlab chiqish zarur.

Ushbu konsepsiyaning mohiyati jamiyatimizdagi madaniy siyosat va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarda mintaqalar differentsiatsiyasiga tayanadigan boshqaruv shakllari va usullarining bevosita o'zaro bog'liqligidan iborat. Bugungi kunda mintaqaviy boshqaruv jihat va hudud madaniyati o'rtasida mavjud bo'lgan qarama-qarshiliklar rivojlanayotgan organizmning jonli dinamik jarayoni sifatida har bir mintaqaga individual yondashuvdan foydalangan holda madaniyat institutlari va madaniy jarayonlar hamda ularning o'zaro ta'sirini boshqarishning nazariy va amaliy tavsiyalari va texnologiyalarini yaratish, ishlab chiqish zarurligini taqozo etadi.

Ijtimoiy-madaniy sohadagi zamonaviy boshqaruv sharoitida muhim tarkibiy o'zgarishlar yuz berayotganiga qaramay, boshqaruv subyektlari hanuz ma'muriy-buyruqbozlik tizimi uchun xos bo'lgan an'anaviy usullardan foydalanishda davom etmoqda. Ya'ni, boshqaruv asosan tashkiliy-taqsimlovchi, buyruq va ko'rsatmalarga yo'naltirilgan mexanizmlar asosida olib borilmoqda. Iqtisodiy usullar nazariy jihatdan e'lon qilingan bo'lsa-da, amaliy boshqaruv jarayoniga yetarli darajada tatbiq etilmagan. Huquqiy yondashuvlar esa deyarli ishlatilmayapti. Bunday vaziyat mintaqaviy madaniyatni boshqarish samaradorligini pasaytiradi. Natijada yangi modellar mavjud boshqaruv tizimi bilan mos kelmaydigan tarzda paydo bo'ladi va faoliyat yuritadi. Inqiroz sharoitlari boshqaruvni modernizatsiya qilishni talab etadi, biroq amaliyotda yangi modelni sinovdan o'tkazishga vaqt yetmaydi. Mintaqaviy madaniy siyosatdagi asosiy muammolardan biri - boshqaruv subyekti bilan boshqaruv obyekti o'rtasidagi keskin begonalashuvdir. Bu nafaqat boshqaruv samaradorligini susaytiradi, balki boshqaruv jarayonidagi noaniqlik darajasini ham oshiradi.

Hududiy idoralarning boshqaruv amaliyoti ko'plab murakkabliklar va qarama-qarshiliklarga duch kelmoqda. Uzoq yillar davomida ma'muriy-buyruqbozlik tizimida faoliyat yuritgan ko'plab madaniyat muassasalari yuqori bo'g'inlardan aniq ko'rsatmalar bo'lmasa, ustuvor vazifalarni mustaqil belgilash va hal qilish qobiliyatiga ega emas. Ko'pincha boshqaruv darajalari (madaniyat vazirligi, tuman yoki viloyat madaniyat bo'limlari, madaniyat muassasalari) o'zaro yetarli bog'liqlikka ega bo'lmagan holda, har biri alohida "yopiq tizim" sifatida faoliyat yuritadi. Bu esa qabul qilingan boshqaruv qarorlarining amaliyotda to'liq bajarilmasligiga olib keladi. Shuningdek, byudjetdan ajratiladigan mablag'lar ko'pincha jamiyatning real madaniy ehtiyojlarini qondirishdan ko'ra boshqa maqsadlar uchun sarflab yuboriladi. Mintaqaviy madaniy siyosatni shakllantirishda, avvalo, uning tarkibiy qismlarini aniq belgilab olish zarur. Birinchidan, jamiyatda ma'naviy hayotni tashkil etish tamoyillari aniqlanadi; ikkinchidan, insonlar o'rtasidagi ijtimoiy-madaniy munosabatlarning jamiyat hayotiga qanday uyg'unlashtirilishi o'rganiladi; uchinchidan, ushbu boshqaruv siyosatiga iqtisodiy omillar qanday kiritilishi belgilab olinadi. Shunday qilib, har bir bo'limning o'ziga xos mazmuni, funksiyalari va tashxisi mavjud bo'ladi. Mazmun boshqaruv bosqichlarini mazmunan to'ldirishni belgilasa, diagnostika mintaqada madaniyat muassasalaridagi real vaziyatni tahlil qiladi. Vazifalar esa madaniyat sohasida samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun aniq maqsadlarni belgilaydi. Mintaqaviy boshqaruv muammolariga oid ma'lumotlar to'planadi, mintaqaning ijtimoiy-demografik tarkibi, turmush tarzi va muhitga xos umumiy muammolar o'rganiladi. Shuningdek, hududning ijtimoiy-madaniy muhitiga tegishli resurslar va salohiyat aniqlanadi.

Olingan ma'lumotlar quyidagicha tasniflanadi: mintaqaning ijtimoiy-madaniy xususiyatlari va muammolari; shaxs va ijtimoiy guruhlarining madaniy rivojlanishi

uchun mavjud institutsional sharoitlar tavsifi; hududning ijodiy salohiyati; mintaqaning turli ijtimoiy, demografik guruhlar bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy xususiyatlari. Ushbu tahlillar asosida mintaqaning ijtimoiy-demografik "pasporti" tuziladi, unda aholining tarkibi, ustuvor guruhlarining ehtiyojlari va muammolari hisobga olinadi hamda mavjud kamchiliklarni bartaraf etish uchun tegishli boshqaruv qarorlari ishlab chiqiladi.

Ijtimoiy-madaniy sohada bugungi boshqaruvning o'ziga xos jihatlarini belgilovchi davrimizning asosiy xususiyatlarini quyidagicha izohlash mumkin: texnika taraqqiyoti bilan bog'langan iqtisodiyot va zamonaviy kapitalizm ma'lum tabiat qonunlariga asoslanib harakat qiladi hamda zamonaviy jamiyatni shakllantirib, unga o'ziga xos ijtimoiy-madaniy tuzilma beradi. Bunday vaziyatda boshqaruv tizimining asosiy e'tibori bozor munosabatlarining oqibatlariga qaratiladi, ijtimoiy-madaniy faoliyatni boshqarish sohasi esa deyarli diqqat markazidan chetda qoladi. Bugungi ijtimoiy-madaniy hayotda boshqaruv faoliyati inson kapitali - uning resurslari (salohiyati, imkoniyati, iste'dodi) hamda jamiyat farovonligi uchun yaratilgan mahsulot o'rtasida vositachi bo'g'in vazifasini bajaradi. Ushbu o'zaro bog'liqlikni rivojlantirish uchun to'g'ri boshqaruv yondashuvlarini qo'llash zarur. Qanday shaklda ishlab chiqilmasin, boshqaruv texnologiyalari baribir insonlarning ijtimoiy faoliyatining mahsuli bo'lib, ular amal qilayotgan muhit bilan belgilanadi. Iqtisodiy tovar aylanishi jarayonida biz qiymat tushunchasi bilan ishlaymiz. Bu aylanishga qo'shilgan holda, ma'naviy va davlat sektorida yaratilgan mahsulot ham tovar tusini oladi. Shuning uchun qadriyatlarga yo'naltirilgan ma'naviy tashkilotlarning bevosita xo'jalik faoliyati yuritmasligini inobatga olib, ijtimoiy-madaniy muassasalarni boshqarishda yangi tamoyillarni joriy etish zarurati paydo bo'ladi. Ma'naviy qadriyatlarni asrash va targ'ib qilish, madaniy ehtiyojlarni shakllantirishga xizmat qiladigan sohalarga zarar yetkazmaslik uchun qanday boshqaruv modeli samarali bo'lishi haqida o'ylash lozim.

Madaniyat sohasidagi boshqaruv faoliyatini chuqur tahlil qilish uchun vaziyatli tahlil metodlari qo'llanadi. Bu, ayniqsa, madaniyat fanlari va dasturlarini o'zlashtirish, estetik rivojlanish masalalarini o'rganishda muhimdir. Me'yoriy-bashoratli yondashuv esa samarali boshqaruv texnologiyalarining kelajakdagi rivojlanish istiqbollari belgilash, boshqaruv tizimi uchun ko'rsatkichlar va parametrlar modelini ishlab chiqishni nazarda tutadi. Konseptual yondashuv esa mintaqaning xo'jalik yuritish shakli, geografik joylashuvi va iqtisodiy shart-sharoitlarini hisobga olgan holda madaniy rivojlanishning umumiy konsepsiyasini yaratishga qaratiladi. Mintaqaviy madaniy siyosatning umumiy konsepsiyasidan mintaqaning ijtimoiy-madaniy hayotini rivojlantirish dasturiga o'tishni ta'minlaydigan loyiha-rejalashtirish bosqichi; qabul qilingan qaror va dasturlarni amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlar hamda tashkiliy strukturalarni yaratishga xizmat qiluvchi ijro-tatbiq bosqichi; dastur va

loyihalarning oraliq natijalarini, ularning ijtimoiy samaradorligini baholash asosida umumlashtiradigan nazorat-tuzatish bosqichi madaniy boshqaruv tizimining muhim qismidir. Bu yondashuv madaniy rivojlanishning strategik maqsadlarini, boshqaruv institutlarining mavjud holatini, ma'muriy, moliyaviy, inson va ijodiy resurslarni hisobga olgan holda olib boriladi. Bunda madaniyat muassasalarini davlat tomonidan tezkor va taktik boshqarishga alohida e'tibor qaratiladi.

Boshqaruvning yaxlitligi "o'zini o'zi boshqarish" tamoyili asosida ya'ni turli darajalardagi boshqaruv organlari va madaniyat sub'yektlari o'rtasidagi muzokaralar, murosalar, o'zaro yon berish va konsensus orqali ta'minlanadi. Bu esa markaziy boshqaruvning hududlar bilan individual tarzda ishlashiga imkon beradi hamda O'zbekistonning tegishli ma'muriy-hududiy tuzilmalarida madaniyat sohasini rivojlantirish bo'yicha vakolat va majburiyatlarni aniq belgilab beradi.

Shuningdek, madaniyatni muhofaza qilishning boshqaruv modeli tarkibiga mintaqaviy darajada madaniyat sohasidagi siyosatni tartibga soluvchi qonunlarni qabul qilish, shuningdek, o'z mintaqalarida madaniyat sohasida faoliyat yuritayotgan metsenatlar va homiylarni tartibga soluvchi boshqa normativ hujjatlarni kiritish mumkin. Mahalliy hokimiyat organlari bilan o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yish, madaniyat sohasidagi boshqaruvchilarning o'z mintaqalaridagi madaniy resurslarni mintqa va hatto O'zbekiston tashqarisiga olib chiqish imkoniyati, shuningdek, adekvat mintaqaviy madaniy siyosatni amalga oshirish tarafdorlarining tobora ko'payib borishi, madaniyatni himoya qilish va rivojlantirish maqsadida turli siyosiy kuchlar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'ya olish qobiliyati mintaqaviy madaniy siyosatni boshqarishning eng muhim elementlari hisoblanadi. Madaniy jarayonlarni boshqarish sohasidagi mavjud muammolarni hal etish uchun markaziy va mahalliy darajadagi hokimiyatning barcha tarmoqlarini muvofiqlashtirgan holda qonunchilikni ishlab chiqish va amalga oshirish zarur. Shu bilan birga, ushbu qonunlarni resurslar bilan ta'minlangan, moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlanadigan tizim orqali amalga oshirish, ularni joriy etishga xohish va iroda ham joylarda, ham davlat darajasida namoyon bo'lishi muhimdir. Madaniyat sohasidagi boshqaruvga bunday yondashuv zamonaviy O'zbekiston ijtimoiy taraqqiyotining obyektiv zaruriyati sifatida qabul qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Berdyayev N. "Tengsizlik falsafasi". M., 2000 y.
2. Qosimova G. "Menejment nazariyasi» Toshkent, Moliya, 2011 y., 180-182 betlar.
3. M.SH. Qayimov, A.S.Umarov, U.G'.Zunnunova. San'at menejmenti. O'quv qo'llanma. "Yextremum-press". Toshkent 2012, 95-98 betlar.
4. U.G'.Zunnunova, T.R.Fayziyev. Art marketing.T., 2019 y., 46 -49 betlar.

5. Файзиев, Турабек Рауфович. "MADANIYAT-BOSHQARUV OBYEKTI SIFATIDA." ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ 5.1 (2023).
6. Fayziyev, T. R. (2021). FORMATION OF A BUSINESS STRATEGY IN ART MANAGEMENT. Мировая наука, (4 (49)), 11-14.
7. Файзиев, Турабек Рауфович. "MADANIY SOHADA MENEJMENTNING XUSUSIYATLARI." ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ 5.1 (2023).
8. Fayziev, T. R. "FUNCTIONS AND TYPES OF MANAGEMENT IN SMALL BUSINESS." Мировая наука 3 (36) (2020): 48-51.
9. Fayziyev, To‘Rabek Raufovich, and Azizbek Kazimovich Mirzaraximov. "MENEJMENT FAN VA BOSHQARUV SAN’ATI SIFATIDA." Oriental Art and Culture 4.3 (2023): 251-254.
10. Rustamov, V., & Umarov, X. (2023). Ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tashkil etish va unda insonni qadrlash masalalari. Oriental Art and Culture, 4(1), 496-502.
11. Rustamov, V. (2023). PRODYUSERLIK FAOLIYATDA MADANIYAT VA SAN’AT TARAQQIYOTI. Oriental Art and Culture, 4(1), 600-606.
12. Ганиева, Э. Р. (2017). Кино и телевидение как одни из основных факторов формирования визуальной культуры зрителя. Молодой ученый, (21), 59-61.
13. Ганиева, Э. Р. (2014). Перспективы развития и модернизации каналов репродукции кино в Узбекистане. В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии, (12 (43)), 68-73.
14. Ганиева, Э. Р. (2019). Проблемы развития потоковых видеосервисов в Узбекистане. Проблемы современной науки и образования, (10 (143)), 100-106.
15. Ганиева, Э. Р. (2018). Особенности эстетического восприятия кино в условиях новой цифровой реальности. In Научный форум: Филология, искусствоведение и культурология (pp. 24-30).
16. Ганиева, Э. Р. (2018). Трансформация коммуникативной функции кино в эпоху глобализации. In Культурология, искусствоведение и филология: современные взгляды и научные исследования (pp. 8-12).
17. Kalkanatov, A. (2023). THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PARTICIPATION OF CULTURAL AND ART INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS IN CULTURAL ACTIVITIES. Journal of Innovation, Creativity and Art, 2, 7-10.
18. Nazarbaevna, Q. A., & Serjanovich, K. S. (2024). The Importance of Scenario in Cultural Events. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 4, 259-262.
19. Kalkanatov, A. (2023). PROFESSIONAL QUALIFICATION OF THE MANAGER IN THE CULTURAL FIELD. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 2, 19-23.

20. Samiyev, Baxtiyor. "INNOVATIVE DEVELOPMENT OF CULTURE AND ART." Multidisciplinary Journal of Science and Technology 4.5 (2024): 522-525.
21. Rustamov, M. (2025). The importance of cultural and art institutions in the development of the tourism sector (on the example of the activities of theaters and cultural centers). Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(6), 70-74.
22. Rustamov, M. T. (2024). MILLIY AN'ANA VA URF-ODATLARNING TURIZM SOHASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI. Inter education & global study, (9), 365-373.
23. Юсупалиева, Д. К. (2020). Традиции архитектурной культуры Узбекистана. Modern Science, (2-1), 23-26.
24. Юсупалиева, Д. К. (2020). РОЛЬ И МЕСТО СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ. In Современная наука и ее ресурсное обеспечение: инновационная парадигма (pp. 115-118).
25. Юсупалиева, Д. К. (2020). ПОНЯТИЕ И ФУНКЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ. In Фундаментальная и прикладная наука: состояние и тенденции развития (pp. 83-85).
26. Юсупалиева, Д. К. (2021). ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАБОТЫ В ПАРКАХ КУЛЬТУРЫ И ОТДЫХА. ББК 70 А76 Под общей редакцией ИИ Ивановской, МВ Посновой, кандидата философских наук.
27. Yusupaliyeva, D. Q. (2024). NOMODDIY MADANIY MEROSNI MUHOFAZA QILISH, ASRASH VA TARG'IB ETISH MASALALARI. Inter education & global study, (4 (1)), 334-342.
28. Юсупалиева, Д. К. (2015). Некоторые страницы деятельности региональных телевещательных компаний в Узбекистане. Культура. Духовность. Общество, (17), 34-38.
29. Юсупалиева, Д. К. (2017). Телевидение Узбекистана как источник духовно-нравственного обновления общества. Апробация, (1), 100-102.
30. Юсупалиева, Д. К. (2017). Некоторые аспекты становления и развития телевидения Узбекистана. Апробация, (1), 103-106.
31. Юсупалиева, Д. К. (2020). Национальный вопрос и телевидение Узбекистана в условиях кризиса тоталитарной системы. Актуальные научные исследования в современном мире, (5-11), 155-159.